

FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. (10/10) – IKA

Emilio Marin, bivši veleposlanik Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici: „Ivan Pavao II. bio je prorok, Benedikt XVI. naučitelj, a Franjo pastir Crkve.“ Poslije prikaza ključnih papinskih enciklika te povijesnog razvoja socijalnog nauka Crkve, u ovom završnom, desetom nastavku feljtona profesor Ivan Matić Nević donosi peti intervju – sada s profesorom emeritusom i diplomatom Emilijem Marinom (74).

Riječ je o jednom od poznatijih hrvatskih stručnjaka, uglednom arheologu, povjesničaru i diplomatu, čiji je znanstveni i diplomatski rad ostavio trajan trag u domaćoj i međunarodnoj akademskoj zajednici.

Njegova široka erudicija i dugogodišnje iskustvo daju posebnu težinu temama koje se u intervjuu otvaraju, nudeći čitatelju produbljen uvid u povijesne, društvene i kulturne aspekte promišljanja Crkve i društva.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Veleposlanik Emilio Marin predaje vjerodajnice papi Ivanu Pavlu II. u Apostolskoj palači u Vatikanu, 11. prosinca 2004.

Inače, profesor Marin, rođeni Splitsanin, od 2022. godine – imenovanjem pape Franje – član je Papinskog odbora za povijesne znanosti u Vatikanu, čime je njegovo znanstveno i stručno iskustvo dobilo i međunarodnu crkvenu potvrdu.

Široj javnosti poznat je ponajprije kao bivši veleposlanik Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici te pri Suverenom viteškom Malteškom redu (2004.–2011.), ali i kao istaknuti promicatelj hrvatske kulturne i duhovne baštine u svijetu. Tijekom šest i pol godina veleposlaničkog mandata u Rimu, prof. Marin imao je privilegij osobno surađivati s dvojicom rimskih prvosvećenika – svetim papom Ivanom Pavlom II. Velikim i papom Benediktom XVI. – s kojima je, u različitim razdobljima, ostvario blizak i povjerljiv odnos u duhu međusobnog poštovanja i suradnje.

Susrete je imao i s papom Franjom, ali nakon završetka svoga veleposlaničkog mandata.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Emilio Marin s papom Ivanom Pavlom II. u splitskoj katedrali, 4. listopada 1998.

S papom Ivanom Pavlom II. susretao se i surađivao u završnim godinama njegova pontifikata, svjedočeći njegovoj duhovnoj snazi i proročkoj viziji Europe ujedinjene u vjeri i kulturi. Posebno je blisko surađivao s papom Benediktom XVI., čiji je pontifikat obilježio intelektualni sjaj, teološka dubina i iznimno razumijevanje hrvatske vjerske i kulturne baštine. Upravo je u to vrijeme profesor Marin dao važan doprinos pripremi i organizaciji povijesnoga posjeta Benedikta XVI. Hrvatskoj.

I naposljetku, papa Franjo, s kojim je prof. Marin i nakon završetka veleposlaničke službe uspostavio osoban odnos u duhu uzajamnog poštovanja, potvrdio je njegovo međunarodno uvažavanje imenovanjima u tri ugledna papinska tijela: u Papinsko povjerenstvo za sakralnu arheologiju (2020.), već spomenuti Papinski odbor za povijesne znanosti (2022.) te u Znanstveno vijeće Agencije Svete Stolice za vrednovanje i promociju kvalitete crkvenih sveučilišta i fakulteta – AVEPRO (2025.).

Slijedi detaljni životopis našeg sugovornika...

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Dobitnik Državne nagrade za životno djelo u znanosti, Hrvatski sabor, 2017.

Životopis

Emilio Marin rođen je u Splitu 6. veljače 1951. godine. Maturirao je na splitskoj Klasičnoj gimnaziji

(1969.), a diplomirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1973.). Na istom je sveučilištu magistrirao 1977. te doktorirao 1990. godine. Bio je dugogodišnji kustos (od 1973.), muzejski savjetnik i ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu (1988. – 2004.), kao i voditelj arheoloških istraživanja u Splitu, Saloni i Naroni, te začetnik Muzeja Narone.

Gostujući je član (Visiting Fellow) *All Souls Collegea* Sveučilišta u Oxfordu (1984./1985.), počasni doktor Sveučilišta Paris-Est (2005.), redoviti gostujući profesor na Sveučilištu Paris-Sorbonne (2002./2003., 2014.), te redoviti naslovni profesor provincialne arheologije na Sveučilištu u Splitu (od 1997./1998., u trajnom zvanju od 2003.).

Predavao je na brojnim sveučilištima u Europi i SAD-u, sudjelovao na velikom broju znanstvenih skupova te postavio niz izložaba u Hrvatskoj i inozemstvu. Bio je glavni tajnik XIII. Međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju (Split–Poreč, 1994.), utemeljitelj i glavni urednik zagrebačkog časopisa „Latina et Graeca“ (1972. – 1973.) te glavni urednik splitskog „Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku“ (1988. – 2004.).

Obnašao je dužnost veleposlanika Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici i pri Suverenom viteškom Malteškom redu (2004. – 2011.).

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Prvi redoviti profesor i prvi emeritus Hrvatskog katoličkog sveučilišta (HKS)

Od 2011. godine redoviti je profesor na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu, gdje je od 2012. do 2020. obnašao dužnost prorektora za međunarodnu suradnju. Od 2022. nosi naslov

profesora emeritusa. Tijekom akademske godine 2015./2016. bio je *visiting scientist* na Sveučilištu u Padovi, 2022. *chercheur résident* na *École française d'Athènes*, a 2024. na *École française de Rome*.

Od 2023. redoviti je profesor u trajnom zvanju na Doktorskoj školi *Alma Mater Europaea University – Institutum Studiorum Humanitatis* u Ljubljani.

Član je Francuske akademije znanosti i umjetnosti, Razreda za humanističke znanosti – *Institut de France, Académie des Inscriptions et Belles Lettres* (izabran za redovitog inozemnog člana 2003.), dopisni član *Pontificia Accademia Romana di Archeologia* (Rim, 1996.), *Real Academia de Buenas Letras* (Barcelona, 1997.), *Société Nationale des Antiquaires de France* (Pariz, 1997.) i *Deutsches Archäologisches Institut* (Berlin, 2001.).

Član je i *Comitato promotore dei congressi internazionali di archeologia cristiana* (Rim, 1997.) te redoviti član *European Academy of Sciences and Arts* (Salzburg, 2019.).

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Emilio Marin, francuski akademik, sous la coupole, 2007.

Papa Franjo imenovao ga je 27. studenoga 2022. članom Papinskog odbora za povijesne znanosti (*Pontificius Comitatus de Scientiis Historicis*). Prije toga bio je deset godina član Papinskog povjerenstva za sakralnu arheologiju u Vatikanu (imenovan od pape Benedikta XVI. 2012.). Papa Franjo ga je, pri kraju svoga pontifikata, 21. ožujka 2025., imenovao članom Znanstvenog vijeća

Agencije Svete Stoline za vrednovanje i promociju kvalitete crkvenih sveučilišta i fakulteta (AVEPRO).

Od 1998. do 2019. bio je član Vijeća za kulturu Hrvatske biskupske konferencije. Od 2014. do 2018. bio je član Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj te predsjednik Upravnog vijeća Instituta za arheologiju u Zagrebu.

Od 2016. obnaša dužnost dopredsjednika Hrvatskog diplomatskog kluba (HDK), a od 2022. i predsjednika. Riječ je o udruzi koja okuplja hrvatske veleposlanike, konzule i diplomate, aktivne i umirovljene, s ciljem promicanja diplomatske tradicije, međunarodne suradnje i ugleda Republike Hrvatske u svijetu. Također, Malteški je vitez.

Nositelj je brojnih visokih odličja: papinskog Reda Pija IX. (*Ordo Pianus*) prvog razreda, s Velikim križem, odličja Suverenog viteškog Malteškog reda – Veliki križ *Pro Merito Melitensi*, odličja Republike Italije *Commendatore dell'Ordine della Stella della Solidarietà Italiana* te Republike Francuske *Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres*.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Najnovije međunarodno priznanje „Blaže Koneski“ Makedonske akademije nauka i umjetnosti, Skopje, 2025.

Dobitnik je Nagrade Europskog kruga za znanost Europskog pokreta Hrvatska, nagrade „Smojina marena“ u Splitu, Nagrade Grada Splita, te odličja Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića. Laureat je pet nagrada za životno djelo: Nagrade Splitsko-dalmatinske županije, Nagrade Grada Metkovića, Nagrade „Frane Bulić“ za životno djelo u znanosti Slobodne Dalmacije te Državne nagrade za životno djelo u području humanističkih znanosti Hrvatskoga sabora.

Dobitnik je i međunarodnog priznanja „Blaže Koneski“ Makedonske akademije nauka i umjetnosti.

Počasni je član Hrvatskog generalskog zbora te Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“. Počasni je građanin Dubrovačko-neretvanske županije, Općine Pučišća na Braču i Grada Zagreba.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Počasni građanin Grada Zagreba, u Staroj gradskoj vijećnici, 2017.

Autor je i urednik brojnih knjiga te autor nekoliko stotina znanstvenih i stručnih radova i članaka iz različitih starinoznanstvenih disciplina (arheologija, povijest, epigrafija, filologija), od kojih je dio vezan i uz njegovo diplomatsko razdoblje u Rimu.

Foto: Vatican Media / Papa Franjo imenovao je prof. dr. Emilija Marina članom Papinskog odbora za povijesne znanosti, prosinac 2022.

Cjelovita bibliografija Emila Marina objavljena je u dva zbornika. Prvi je, priređen u povodu njegova 60. rođendana, Zbornik u čast Emilija Marina – *Miscellanea Emilio Marin sexagenario dicata*, Kačić XL–XLII, Split, 2011., u kojem je sudjelovalo 70 domaćih i stranih znanstvenika iz 17 država, s radovima objavljenima na hrvatskom i još sedam jezika.

Drugi je, priređen u povodu njegova 70. rođendana, *Marinov zbornik – Papers in Honour of Professor Emilio Marin*, Zagreb, 2022. Ovaj zbornik sadrži 78 priloga koje potpisuje 83 znanstvenika iz 18 zemalja svijeta (Hrvatska, Vatikan, Francuska, Italija, Španjolska, Njemačka, Belgija, Luksemburg, Švicarska, Švedska, Mađarska, Slovenija, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Velika Britanija, Izrael, Tunis i Benin).

Povodom nedavnog jubileja sv. Jeronima uredio je zbornik radova, opremljen slikom Leonarda da Vincija iz Vatikanskih muzeja: *Sveti Jeronim kroz vjekove – Kult i spomenici / Saint Jerome Through the Ages – Cult and Monuments* (ur. E. Marin, K. Horvat-Levaj), Hrvatsko katoličko sveučilište i Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2021.

Posljednjih godina sustavno objavljuje svoje sintetske knjige. Godine 2024. objavljena mu je knjiga *Hortus Metrodori – Le iscrizioni della necropoli occidentale di Salona* (suautori: profesori Sveučilišta u Macerati Gianfranco Paci i Silvia M. Marengo), koja donosi proučene natpise sa zapadne nekropole Salone, značajna i zbog osvjetljavanja početaka kršćanstva u antičkoj metropoli Saloni. Ove godine, 2025., objavljena mu je knjiga *Zidine Narone*.

Naslovnica knjige / Emilio Marin: „Zidine Narone“, 2025.

Pravo i pravda u središtu socijalnog nauka Crkve

Poštovani profesore Marine,

od enciklike „Rerum novarum“ pape Lava XIII. pa sve do socijalnih enciklika 20. i 21. stoljeća, socijalni nauk Crkve razvijao se u ozračju industrijalizacije, svjetskih ratova, Hladnoga rata, procesa globalizacije te suvremenih ekoloških kriza. Kao arheolog, povjesničar i diplomat – veleposlanik pri Svetoj Stolici i svojevrsni „svjedok vremena“ – kako ocjenjujete povezanost tih povijesnih previranja s glavnim naglascima socijalnih enciklika? U kojoj su mjeri papinski dokumenti bili ponajprije reakcija na neposredne društveno-povijesne izazove, a u kojoj su nudili dugoročnu viziju koja je nadilazila tadašnje okolnosti? Koliki je bio njihov stvarni, praktični odjek u društvu, a koliko su ostali na razini moralnog i načelnog naučavanja?

Papa Lav XIII., s pravom apostrofirao kao papa koji je formulirao socijalni nauk Crkve, bio je iznimno značajan i za povijesne te filološke znanstvene discipline kojima se osobno bavim većim dijelom svojega života. On je, naime, postavio institucionalne temelje za kasnije utemeljenje Papinskoga odbora za povijesne znanosti (čiji sam član) te za otvaranje prema znanstvenicima neizmjereno bogatoga knjižno-filološkog blaga u Vatikanskom tajnom arhivu i u Vatikanskoj apostolskoj knjižnici. No o tome na ovom mjestu neće biti više riječi.

Potaknut sam, dakle, progovoriti o društvenom nauku Crkve. Prije nego što iznesem svoja skromna promišljanja, želio bih upozoriti na dvije kapitalne knjige – jednu iz katoličkog, a drugu iz nekatoličkog kruga. Naš isusovac, pokojni Ivan Fuček, dugogodišnji profesor na Papinskom sveučilištu Gregorijana u Rimu, 2008. je u Splitu objavio knjigu *Pravo – Pravda*. Iako to djelo, kao i Fučekova profesura, pripada području moralne teologije, čini mi se da ono predstavlja temelj i za temu o kojoj danas govorimo – socijalnu, odnosno društvenu problematiku. U uvodu knjige autor, pozivajući se na učiteljstvo Ivana Pavla II. (*Centesimus annus*) i Lava XIII. (*Rerum novarum*), zaključuje:

„Ulazeći u sva ta promatranja odgoja za socijalni nauk Crkve, imamo uvijek i stalno pred očima konkretnoga čovjeka i kršćanina u njegovu moralno-duhovnom životu, u kojemu pravda i ljubav idu i moraju ići zajedno.“

Druga je knjiga djelo vremenog Indijca, ateista po vlastitoj definiciji, profesora u Engleskoj i SAD-u te dobitnika Nobelove nagrade za ekonomiju 1998. godine – Amartye Sena, pod naslovom *The Idea of Justice (Ideja pravde)*, Harvard University Press, 2009. Knjiga se ne temelji na prikazu idealno pravednoga svijeta, nego na pitanju kako bi se postojeći svijet mogao učiniti pravednijim, odnosno kako smanjiti stupanj nepravde koja postoji u društvu. Drugim riječima, cilj je uspostaviti teorijski okvir koji će znanstvenicima i političarima omogućiti da razaznaju približavaju li se ili udaljavaju od ostvarenja pravde u suvremenom, globaliziranom svijetu. Riječ je, dakle, o dinamičnom procesu koji nije unaprijed određen. Razumsko prihvaćanje, uz dopuštanje mogućnosti postojanja više valjanih pristupa – pa čak i njihovo odbacivanje – središnje je za razumijevanje pravde, čak i u svijetu koji sadrži mnogo toga „nerazumnog“.

Rimsko se pravo često apostrofira kao jedan od temelja europske civilizacije. Po opetovano izraženim mišljenjima hrvatskih građana, upravo je pravna situacija velika rana hrvatskoga društva. Ovdje vrijedi spomenuti riječi pape Benedikta XVI., izgovorene 2011. u Saveznom parlamentu u Berlinu, gdje je citirao sv. Augustina: „Oduzmi pravo – što je tada država drugo nego velika razbojnička banda?“

Moramo li, dakle, biti zabrinuti ili možemo biti spokojni u tom pogledu, s obzirom na to da smo prihvatili pravnu stečevinu Europske unije?

Foto: Vatican Media / Papa Lav XIII. i naslovnica enciklike „Rerum novarum“

Naime, u srži svakoga socijalnog nauka – pa tako i socijalnog nauka Katoličke Crkve, koji je potaknula enciklika *Rerum novarum* pape Lava XIII. – nalazi se pitanje prava, odnosno, bolje rečeno, pravde, jer za njom žude pojedinci i narodi, polazeći od pretpostavke da će im pravo donijeti pravdu.

Budući da pravo često nije donosilo pravdu – ili barem ne onakvu kakvu su pojedinci ili narodi očekivali – nerijetko su posezali za nasilnim sredstvima kako bi je ostvarili. Tako su nastajale revolucije. Službena socijalna doktrina Katoličke Crkve često nije bila ispravno shvaćena ni od strane bogatih ni od strane siromašnih.

Odjeci *Rerum novarum* zasigurno su bili pred očima koncilskih otaca koji su zasjedali u bazilici sv. Petra tijekom Drugoga vatikanskog sabora, u vrijeme tzv. Hladnoga rata. Izazovi su tada bili globalni: rat ili mir, prijetnja nuklearnom katastrofom, te pitanje pravde i nepravde u društvu, osobito u zemljama Latinske Amerike. Među koncilskim ocima bilo je i onih koji su, iako čvrsti u katoličkoj doktrini, bili evanđeoski otvoreni duhu iz kojega se rađala teologija oslobođenja – primjerice, tadašnji splitski biskup Frane Franić, usamljeni Europljanin koji je potpisao glasovitu

izjavu s latinoameričkim biskupima.

Prošla su desetljeća, globalna se situacija izmijenila, politički je Zapad nakon pada Berlinskog zida odnio pobjedu, ali se i danas možemo pitati – koliko su pravo i pravda u društvu i među narodima doista na cijeni? Pokojni fra Špiro Marasović, sociolog religije i popularni splitski propovjednik, smatrao je da su neoliberalizam i „podivljali“ (njegov izraz) kapitalizam ideologije i prakse koje se protive kršćanskoj misli te da njihove temeljne vrednote nisu kompatibilne s naukom Kristove Crkve.

Poznato je i da je papa Pavao VI. poticao dijalog s istočnoeuropskim zemljama, držeći da je lakše pronaći zajedničke točke s „komunitarnim“ idejama socijalističke ideologije – isključujući, naravno, komunistički ateizam – nego s brutalnim egoizmom i individualnom bezosjećajnošću kakvu pokazuje kapitalizam. Papa Ivan Pavao II. taj je put zapadnog svijeta nazvao „civilizacijom smrti“.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / S papom Benediktom XVI. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, 4. lipnja 2011.

Za papu Benedikta XVI., prema ocjenama mjerodavnih stručnjaka, put u Kubu bio je možda najdelikatnija i najteža misija njegova pontifikata. To se najbolje moglo razabrati iz njegove homilije, bogate i uravnotežene, upućene predsjedniku Raulu Castru i kubanskom narodu s oltara na Trgu Revolucije, uoči susreta s najvećim – i zalazećim – vođom Fidelom Castrom, koji je sam zatražio susret.

Riječ je o Kubi, nekoć avangardi revolucionarnih gibanja Latinske Amerike. Moglo se tada nadati da je Vrhovni svećenik, promatrajući povijest kroz stoljeća, mogao zaključiti kako se komunizam

na Kubi iscrpio i potrošio u samoj Fidelovoj osobi, tijekom pola stoljeća njegova vladanja; sve što će uslijediti bit će drukčije, možda i nepredvidljivo.

Najistaknutiji američki prelati tada su izrazili nadu da će katolici, zauzeti u javnom životu, biti nadahnuti vjerom i u skladu s vlastitim naukom, te da će se pokazati sposobnima i opredijeljenima za opće dobro – da će stvaralački primjenjivati socijalni nauk Crkve i posvetiti posebnu brigu onima najpotrebnijima. Njima su se pridružili i mnogi europski prelati, tumačeći to kao poziv na solidarnost, na ulaganje u korist posljednjih, siromašnih i slabih, u Europi i u svijetu.

Karizmatični kardinal Jean-Marie Lustiger, pokojni pariški nadbiskup, svojedobno je briljantno uočio kako je u Francuskoj odnos između katolicizma i nacije drukčiji nego u većini drugih zapadnoeuropskih zemalja. U mnogima je Crkva prethodila državi te je, jezikom i kulturom, utjecala na oblikovanje nacije. U Francuskoj je, međutim, povijesno bila prisutna stalna dekristijanizacija, osobito za vrijeme Revolucije, ali i ponavljajuća re-evangelizacija, budući da je svakoj dekristijanizaciji slijedio novi val evangelizacijskog djelovanja.

Stoga današnja situacija u kojoj su katolici u Francuskoj u manjini nije ni katastrofalna ni nova – oni, naime, nikada nisu imali poziv na većinu, a još manje na političku hegemoniju nad nacijom, bilo s državom ili protiv nje.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Veleposlanik Emilio Marin u oproštajnom posjetu papi Benediktu XVI. u Apostolskoj palači u Vatikanu, 4. ožujka 2011.

Od „Populorum progressio“ do „Caritas in veritate“ – poziv na obnovu društva i pravednosti

Enciklike su se u kontinuitetu bavile pitanjima radničkih prava, sindikalnog organiziranja, nejednakosti i siromaštva, a istodobno su oblikovale i odnos Crkve prema politici, gospodarstvu i kulturi u različitim povijesnim epohama. Kako vidite utjecaj socijalnog nauka Crkve na konkretne društvene procese – od radničkih pokreta i razvoja socijalnih politika u Europi, pa sve do suvremenih rasprava o migracijama, digitalizaciji i klimatskim promjenama? Koje biste povijesne trenutke izdvojili kao najznačajnije točke susreta socijalnog nauka Crkve i svjetovne politike? Na koji su način crkveni stavovi prema socijalizmu i komunizmu oblikovali odnose Crkve s državama tijekom 20. stoljeća?

Enciklika *O razvitku naroda* pape Pavla VI., *Populorum progressio*, objavljena je u Vatikanu na Uskrs, 26. ožujka 1967. godine, no kao da je s vremenom bila zaboravljena. U ozračju velikih svjetskih događaja, simboliziranih padom Berlinskog zida, stvorio se dojam da više nije aktualna. Nažalost, nije ostala zapamćena ni na našim prostorima, iako bi nam bila od velike koristi da smo je tada konzultirali – u vrijeme stvaranja naših suverenih država i prijelaza iz starog sustava u novi. A ipak, sadržavala je iznimno pronicljive i dalekovidne odlomke, poput ovoga:

„Izrastao je, na nesreću, sistem koji je profit smatrao bitnim pokretačem ekonomskog progresa, konkurenciju vrhovnim zakonom ekonomike, privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju apsolutnim pravom bez ograničenja i odgovarajućih socijalnih obaveza. Taj neobuzdani liberalizam vodio je u diktaturu koju je Pio XI. s punim pravom osudio kao uzročnika ‘međunarodnog imperijalizma novca’. Nikad se slične zloupotrebe neće dovoljno oštro osuditi, jer ekonomika – to opet svečano naglašavamo – mora biti stavljena u službu čovjeku. No, iako je istina da je izvjestan kapitalizam bio izvorom tolikih patnji, tolikih nepravdi i bratoubilačke borbe čije posljedice još traju, ipak bi bilo pogrešno samoj industrijalizaciji pripisivati zlo prouzročeno kobnim sistemom koji ju je pratio. Treba, naprotiv, i pravda to traži, priznati nezamjenljiv doprinos organizacije rada i industrijskog procesa stvaranju razvoja.“ (čl. 26.)

Ili, pri kraju enciklike: „Na tom smo putu svi solidarni. Stoga smo željeli svima dozvati u pamet veličinu drame i hitnost posla koji treba izvršiti. Čas akcije je već došao: u pitanju je život tolike nedužne djece, čovjeka dostojniji položaj tolikih nesretnih obitelji, svjetski mir, budućnost civilizacije. Preostaje da svi ljudi i svi narodi preuzmu odgovornost.“ (čl. 80.)

To je bilo 1967. godine. Sva su ta pitanja, nažalost, dramatično aktualizirana velikom krizom koja je i danas u tijeku.

Papa Benedikt XVI., kojega ja, laički i neformalno, smatram naučiteljem Crkve (*doctor Ecclesiae*), a čini mi se da je u tom duhu govorio i papa Franjo u homiliji na rekvijemu za svojega prethodnika, posvetio je tim pitanjima svoju prvu socijalnu encikliku *Caritas in veritate – Ljubav u istini* (2009.), koja je pobudila veliko zanimanje crkvene i društvene javnosti.

Stoga je bilo i više nego opravdano što je Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve Hrvatske biskupske konferencije početkom 2010. godine organizirao socijalne tribine na kojima je obrađena

tematika iz te Papine enciklike. Dvije godine poslije, 2012., isti je Centar, u suradnji s nakladnikom Kršćanska sadašnjost iz Zagreba, objavio radove autora koji su na tim tribinama razradili pojedine teme enciklike. Tako je nastala knjiga *Ljubav u istini u društvenim pitanjima*, koju su uredili Stjepan Baloban i Gordan Črpić.

Vrsni autori u toj knjizi, potaknuti promišljanjima i učenjem Benedikta XVI., ponudili su nam vrlo zanimljive i korisne članke – poticajne svima kojima je na srcu opće dobro i istinska pravda u našem društvu. Naravno, za prava i evanđeoski utemeljena rješenja, koja su zalog trajne pravednosti, morali bismo se vratiti na evanđeoske premise, što mnogi rado zadržavaju u teoriji, ali rijetki primjenjuju u praksi. U knjizi je osobito naglašeno ono što iz same enciklike teško ide ukorak s prevladavajućim pogledom na svijet – pojam besplatnosti. To, na prvi pogled, zvuči utopijski.

A ipak, kako ističe fra Špiro Marasović u spomenutoj knjizi, „papa izvodi besplatnost kao novu kategoriju ekonomskog i društvenog života, čije je vlastito mjesto društvenog razvoja i rasta *civilno društvo*. Ta se besplatnost, u manjem ili većem stupnju, već ostvaruje u djelatnostima neprofitnih organizacija, solidarnim akcijama i volontarijatu, ali još nije dovoljno ušla u područje tržišta.“

U enciklici Benedikt XVI. piše: „Ljubav je *logos* koji stvara dija-log(os), a time i komunikaciju i zajedništvo.“

Fra Špiro zaključuje: „To zbližavanje i ta komunikacija u međusobnom povjerenju čine onaj društveni kapital koji ne samo da omogućuje profit na materijalnom području, nego ujedno trasira i put izlaska iz postojeće krize.“

I dalje: „Pravda je temelj opstojanja i funkcioniranja ljudskoga društva, dok je ljubav preduvjet da to društvo preraste u bratstvo.“

Konačno: „Budući da se sve crkvene organizacije u društvu pojavljuju upravo kao neprofitne organizacije, to je znak da sve one pripadaju civilnom društvu, koje se proteže u prostoru između države i tržišta. I budući da to civilno društvo već dobro funkcionira u cijelom razvijenom svijetu – pa i u nerazvijenim zemljama, preko crkvenih dobrotvornih organizacija – pitanje kako logiku besplatnosti konkretno ugraditi u društvene strukture velikim dijelom postaje suvišno, jer ako nešto već postoji, onda je to i moguće.“

A iznad svega, i nakon svega, stoji pitanje akademika Branka Despota, koje bih i sam poželio ponoviti u optativu: „Može li *caritas in veritate* (*ljubav u istini*), u nihilizmu apsolutne slobode, nas ponovno roditi?“

Potaknuta istim pitanjima i tematikom kao i zagrebački organizatori i sudionici, i Papinska akademija za društvene znanosti posvetila je svoje plenarno zasjedanje od 30. travnja do 4. svibnja 2010. godine, u Vatikanu, analizi društvenog i gospodarskog stanja u svijetu te mogućim implikacijama Benediktove socijalne enciklike. Godine 2011. objavljen je zbornik radova pod naslovom *Crisis in a Global Economy – Re-planning the Journey* (ur. José T. Raga i Mary Ann

Glendon).

Sudionici su bili jednodušni u ocjeni da tekuća ekonomska kriza ima korijene u financijskom sektoru te da, premda je proistekla iz bogatih zemalja, najviše pogađa siromašne. Postignut je široki konsenzus o potrebi poboljšanja regulatornih mehanizama, uz veliku pozornost prema ulozi pojedinih vladajućih tijela, privatnih čimbenika i međunarodnih organizacija.

Posebnu je pozornost izazvalo stajalište predsjednika Ferrarija, Luce Cordera di Montezemola, koji je istaknuo da će ekonomska kriza zasigurno potaknuti potragu za nužnim inovacijama u industriji, poljoprivredi i zapošljavanju, kako bi se bolje odgovorilo na rastuće svjetske potrebe za hranom, obnovljivom energijom i prijevozom. Ujedno je apelirano na važnost odgoja i obrazovanja, jer je svijet toliko složen da samo suradnjom možemo očekivati plodove naših nastojanja.

Zajednička vizija, zaključili su sudionici, jedini je način da se pronađe istinsko rješenje. Stoga je i naslov zbornika zapravo i poruka – možemo reći i imperativ – preuzet iz Benediktove enciklike: „*Re-planning the journey*“ – „*Ponovno planirati put.*“

U istom duhu možemo zaključiti da je i zagrebačka knjiga, za našu sredinu, poruka i poziv: ponovno planirajmo ono što nam je činiti! O svemu tome pisao sam prije trinaest godina, ali kako se malo toga promijenilo, ne vidim razloga da sve to danas ne ponovim.

Foto: Hrvatsko katoličko sveučilište (HKS) / Prorektor za međunarodnu suradnju na Hrvatskom katoličkom sveučilištu, prof. dr. sc. d.h.c. Emilio Marin

Hrvatska na civilizacijskoj osi između Sjevera i Juga

Od „Rerum novarum“ do „Fratelli tutti“ moguće je pratiti kontinuitet, ali i određene promjene u pristupu Crkve socijalnim pitanjima – štoviše, proteže se jedna neprekinuta linija socijalnog nauka Crkve koja traje dulje od 130 godina. Što se, po Vašem mišljenju, tijekom toga razdoblja trajno očuvalo kao temeljna misao socijalnog nauka, a koje su novine unijeli pojedini pape, uključujući i sadašnjeg papu Lava XIV.? U tom kontekstu, kako biste ocijenili odnos Republike Hrvatske i Svete Stoline kroz povijest i danas? Kakve perspektive vidite u daljnjem razvoju tih odnosa – osobito u svjetlu globalnih izazova i globalnih kriza?

U svijetu je, nakon događaja koje je simbolizirao pad Berlinskog zida, prevladana – barem se tako u početku činilo – podjela i napetost između Istoka i Zapada. Međutim, i dalje je itekako prisutan problem i odnos između Sjevera i Juga, što u prijevodu često znači: između bogatih i siromašnih. Cjelokupna je mudrost u tome kako razriješiti taj odnos, i to ne samo na globalnom, nego i na nacionalnom planu.

U sadašnjem trenutku, obilježenom agresijom na Ukrajinu, može se činiti da je ponovno presudan odnos Istok–Zapad. Ipak, ako čovječanstvo uspije svladati ovu prijetnju, uvjeren sam da će za budućnost svijeta – a posebno Europe – ponovno biti presudan upravo odnos Sjever–Jug. Za takav se razvoj događaja, po mojem mišljenju, trebamo početi pripremati već danas. Uostalom, svjedoci smo pojačane diplomatske i političke aktivnosti prema Africi, kako sa strane Rusije, tako i sa strane Zapada, osobito Francuske.

U trima velikim zapadnoeuropskim zemljama – Italiji, Francuskoj i Španjolskoj – izrazito je prisutna oprečnost između Sjevera i Juga, koja se konkretizira u odnosu između europskog kontinenta i Mediterana. Usporedne osovine, zajedno s navedenim zapadnoeuropskim vertikalama, mogu se prepoznati i u jugoistočnoj Europi, pa i u Hrvatskoj. Na taj će se način oblikovati i odnos „Zapad–Zapad“, budući da Španjolska, Francuska i Italija, ali i Hrvatska – a tomu bi se mogla pridružiti i Bosna i Hercegovina – pripadaju, prema povijesnoj geografiji i sociologiji religije, Zapadu mediteranske Europe.

Foto: Vatican Media / Predstavljanje *Marinova zbornika – Papers in Honour of Professor Emilio Marin* u Papinskom teutonskom zavodu u Vatikanu, 27. studenoga 2023.

Afrika je, u velikoj mjeri, s aspekta svjetske politike, zapušten kontinent, ali on zauzima ključno mjesto u osi Sjever–Jug o kojoj govorim. Stoga se sve ono što sam isticao o odnosu Europa–Mediterran ujedno odnosi i na Afriku, dapače – sjeverni dio Afrike jest sastavni dio Mediterana. Pandemija bolesti COVID-19 imala je i neke nepredviđene odraze u Africi, dok se trenutačno, ispod radara svjetskih medija, na tom kontinentu vodi nekoliko ratova.

Religijska situacija u Africi iznimno je važna za budućnost Europe. Dragocjeni su bili interventi pape Benedikta XVI. tijekom Sinode o Crkvi u Africi, održane 2009. godine, posvećene pomirenju, pravdi i miru. Budućnost trebamo graditi u svjetlu i ozračju enciklike pape Franje *Fratelli tutti*. Vjerujem da je Papina slika Crkve kao „velike poljske bolnice“, u kojoj treba pomagati svima u nevolji – osobito onima koji traže pomoć – i dalje iznimno aktualna, pa i nakon pontifikata pape Franje.

Čini mi se da i novi papa Lav XIV. pokazuje osobitu pozornost prema Africi – što smo, makar i na jedan efemeran način, mogli zapaziti i ovih dana u novim kadrovskim odlukama u Vatikanu. Nadam se da bi se odnos Republike Hrvatske i Svete Stolica u neposrednoj budućnosti trebao graditi ne samo na bilateralnim temama, nego i na globalnim pitanjima – ne pretenciozno, ali ni ispod mogućnosti koje su nam vlastite – kao zemlji koja se savršeno uklapa u navedenu civilizacijsku i duhovnu uspravnicu.

Foto: Vatican Media / Papa Lav XIV. na Trgu sv. Petra u Vatikanu, rujan 2025.

U iščekivanju i pripravi za razdoblje nakon kanonizacije kardinala Stepinca

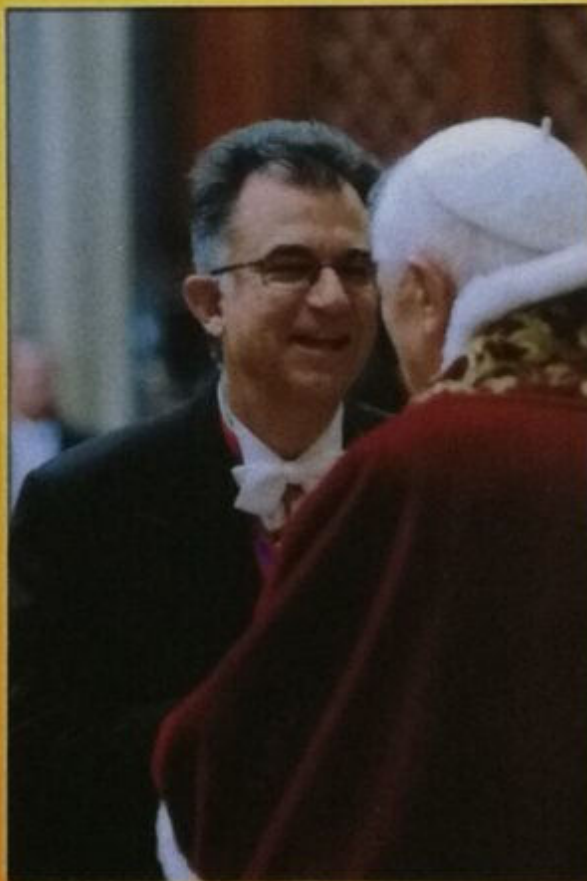
Možete li usporediti, s jedne strane, papu Ivana Pavla II. i, osobito, papu Benedikta XVI., s kojim ste kao veleposlanik usko surađivali, a s druge strane papu Franju, koji je na čelo Crkve došao poslije njih? Kako ocjenjujete hrvatsko-vatikanske odnose nakon međunarodnog priznanja Republike Hrvatske 1992. godine i potpisivanja triju ugovora (konkordata) između Republike Hrvatske i Svete Stolice? Koliko je međunarodno priznanje 1992. i podrška Svete Stolice pridonijelo političkom i međunarodnom položaju Hrvatske? Koje biste smjernice ili nove oblike suradnje između Hrvatske i Svete Stolice vidjeli kao osobito važne u budućnosti?

Kad bih se želio najkraće izraziti, rekao bih da je Ivan Pavao II. bio prorok Crkve, Benedikt XVI. naučitelj Crkve, a Franjo pastir Crkve. O svojim susretima s papom Ivanom Pavlom II. pisao sam i govorio više puta, pa se ne bih ponavljao.

Emilio Marin

UPOZNAO SAM DVA PAPE

*Pripovijest o čuvstvu i promišljanju na tragu
Ivana Pavla II. i Benedikta XVI.*

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST I CRKVA U SVIJETU

Naslovnica knjige / Emilio Marin: „Upoznao sam dva pape“

Benedikta XVI. doživio sam, rekao bih, zbog silnog znanja i gotovo djetinje vjere, kao izuzetno poniznu i skromnu osobu. Bio je, međutim, oduševljen umjetnošću koja je stasala u krilu Crkve; govorio je da su ta umjetnost i životi svetaca ono najvrjednije što je Crkva dala svijetu.

Nadahnut blizinom te dvojice papa, napisao sam i objavio knjigu *Upoznao sam dva pape* koju je, za vrijeme mogega veleposlaničkog mandata, objavila vatikanska izdavačka kuća na talijanskom jeziku; sljedeće je godine objavljeno hrvatsko izdanje u sunakladi *Kršćanske sadašnjosti* i *Crkve u svijetu*, a na kraju mogega mandata, na poljskom jeziku, knjigu je objavila nakladnička kuća Krakovske nadbiskupije.

Foto: HKS/IKA // Predstavljen *Marinov zbornik*, zbornik radova priređen u čast profesora emeritusa Emilija Marina, 2023. godine

Stoga bih ovdje samo istaknuo kako je Benedikt XVI., nakon izbora za papu, poslao pismo Francuskoj akademiji znanosti i umjetnosti kojim je ovlastio Akademiju da ga i dalje smatra svojim članom. Akademija je bila – unatoč tomu što je Francuska, kao što znamo, laička zemlja – na to iznimno ponosna.

Mogu dometnuti da sam, kao Papin kolega u Akademiji – *confrère* – bio inicijator posjeta pape Benedikta XVI. Francuskoj akademiji te da sam imao čast pridonijeti realizaciji toga posjeta, dok se Akademija dičila činjenicom da je prvi put u povijesti jedan francuski akademik postao papa. Ako se pak vratimo na sam pontifikat, držim da mu je temeljna odrednica bila pokazati sukladnost

razuma i vjere. Pripremao sam, među ostalim, kao najvažniji cilj, posjet Benedikta XVI. Hrvatskoj te ga doveo do službene objave.

Papu Franju susreo sam nekoliko puta, ali više ne kao veleposlanik: prvi put u kapeli Sv. Marte u Vatikanu, nakon njegove uobičajene mise, na samom početku pontifikata 2013., i taj je susret – sukladno Papinu stilu – bio kao da se poznajemo odavno. Poslije sam ga susreo još nekoliko puta, izravno na audijencijama za papinska tijela čiji sam član, a neizravno u Domu sv. Marte, gdje je bila njegova rezidencija, a gdje sam i ja nekoliko puta odsjedao. Čini mi se da mogu naglasiti kako je on bio „biskup i papa Franjo“, te da je imao hrabrosti za promjene; očito mu je temeljna ideja pontifikata bila „hoditi s ljudima“, uz posebnu privrženost osobama, zemljama i narodima „na periferiji“.

Upravo zbog takvih opredjeljenja papa Franjo pohodio je nama susjednu Bosnu i Hercegovinu, kao i nedaleku Sjevernu Makedoniju.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Medalja „Blaže Koneski“ Makedonske akademije nauka i umjetnosti, Skopje, 2025.

Ugovori sa Svetom Stolicom tema su koja se ciklički dovodi pod reflektore javnosti, ponajviše od strane onih koji ih osporavaju, premda su ti u očitoj manjini. „Glas Koncila“ je u Zagrebu 2001. objavio knjigu *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, u kojoj su – osim samih ugovora i uz predgovor kardinala Josipa Bozanića, tada zagrebačkog nadbiskupa i predsjednika Hrvatske biskupske konferencije – i opsežna *Povijest nastanka te komentar* mons. Nikole Eterovića.

Šteta je što su mnogi koji su osporavali te ugovore to činili a da nisu proučili dragocjen Eterovićev komentar. Citiram zaključak: „Može se reći da se hrvatski ugovori približavaju ugovorima Svete Stolice s pojedinim njemačkim saveznom zemljama što se tiče pravnih osoba, sredstava društvenoga priopćavanja i visokoga školstva. (...) Sveta je Stolica sklopila konkordate ili ugovore

uglavnom sa zemljama rimsko-germanskoga pravnog sustava. Riječ je o zemljama uglavnom zapadne i srednje Europe. Sklapajući ugovore sa Svetom Stolicom, Republika Hrvatska potvrdila je da pripada krugu tih zemalja.“ Čini mi se da je to dovoljno te da nema potrebe da bude drukčije.

Međutim, svaki je ugovor tek okvir u koji valja unositi sadržaj. Sadržaj pak treba biti uvijek nov i svjež te u skladu s vremenom. Dok sam bio veleposlanik pri Svetoj Stolicy, nastojao sam dati svoj doprinos. Kao što sam u završnom dijelu prethodnog pitanja dao prijedlog mogućeg sadržaja odnosa između Svete Stolice i Hrvatske na globalnoj razini, tako i ovdje, na bilateralnoj razini, preporučio bih da počnemo pripremati sadržaje za razdoblje nakon kanonizacije blaženog kardinala Alojzija Stepinca – zaključio je prof. emerit. dr. sc. dr. h. c. Emilio Marin.

Foto: Emilio Marin – privatni fotoarhiv / Najnovije međunarodno priznanje Makedonske akademije nauka i umjetnosti, u Skopju, 10. listopada 2025.

(Kraj nastavka 10/10 i završetak feljtona)

Autor:

Ivan Matić Nević (ivan.matic1976@gmail.com)

Fotografije:

Vatican Media, Emilio Marin – privatni fotoarhiv, fotoarhiv Hrvatskog diplomatskog kluba (HKD), Informativna katolička agencija (IKA), Hrvatsko katoličko sveučilište (HKS)

Svi nastavci feljtona:

- 1/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(1/10\)](#)
- 2/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(2/10\)](#)
- 3/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(3/10\)](#)
- 4/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(4/10\)](#)
- 5/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(5/10\)](#)
- 6/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(6/10\)](#)
- 7/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(7/10\)](#)
- 8/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(8/10\)](#)
- 9/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(9/10\)](#)
- 10/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(10/10\)](#)

P.S.

Tekst je dio novinarskog projekta „Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV.“, objavljenog u sklopu Programa poticanja novinarske izvrsnosti u 2025. godini Agencije za elektroničke medije. Dopusšteno je drugim medijima prenositi ovaj sadržaj uz navođenje izvora i autora.

